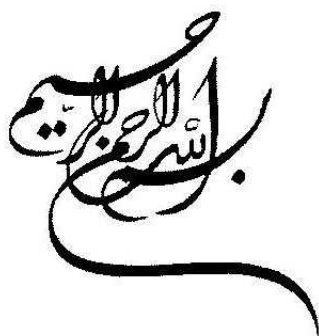

بایگاه صحابه در شناخت آموزه‌های دینی

نویسندگان:

دکتر فرج تالشان

(مدرس دانشگاه‌های دولتی، آزاد اسلامی، مراکز تربیت معلم، پیام نور و علمی و کاربردی)

دکتر محمد شفیعی

(عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گچساران)

سرشناسه

: تلاشان، فرج، ۱۳۶۶ -

عنوان و نام پدیدآور : جایگاه صحابه در شناخت آموزه‌های دینی / نویسندگان فرج تلاشان، محمد شفیعی.

مشخصات نشر : شیراز: نادریان، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری : ۹۹ ص.

شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۹۹۴۴۴-۶-۲

وضعیت فهرست نویسی : فیپا

موضوع : صحابه در قرآن

Muhammad, Prophet's companions in the Qur'an : موضوع

موضوع : صحابه -- احادیث اهل سنت

Muhammad, Prophet, d. : ۶۳۲ Companions -- Hadiths (Sunnite -- Companions -- موضوع

موضوع : صحابه -- احادیث

Muhammad, Prophet, d. : ۶۳۲ Companions -- Hadiths -- موضوع

شناسه افزوده : شفعی، محمد، ۱۳۴۸ -

رده بندی کنگره : ۱۳۵۱ ت ۸ ص ۱۰۴/ BP

رده بندی دیویی : ۵۹۱.۰۰۱

شماره کتابشناسی ملی : ۵۳۳۲۸۵۸

جایگاه صحابه در شناخت آموزه‌های دینی

نویسندگان: دکتر فرج تلاشان، دکتر محمد شفیعی

انتشارات: نادریان

طراح جلد: عرفان نادریان

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

نوبت و سال چاپ: چاپ اول ۱۳۹۷

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

شماره شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۹۴۴۴-۶-۲

ایمیل: nashrnaderian@gmail.com

تلفن: ۰۷۱۳۶۳۴۸۲۹۶ و ۰۹۱۷۳۱۰۰۷۲۶

فهرست

صفحه	عنوان
۷	مقدمه
۱۳	فصل اول
	مفهوم شناسی
۱۴	۱-۱- مقدمه
۱۴	۲-۱- صحابه در لغت
۱۶	۳-۱- صحابه در اصطلاح
۱۶	۱-۳-۱- معنای اصطلاحی صحابه نزد اهل سنت
۱۹	۱-۳-۱- بررسی تعریف ابن حجر از صحابی
۲۰	۲-۳-۱- معنای اصطلاحی صحابه نزد شیعه
۲۲	۴-۱- نتیجه
۲۵	فصل دوم
	جایگاه صحابه در قرآن و روایات
۲۶	۱-۲- مقدمه
۲۸	۲-۲- جایگاه صحابه در پیرو آیات قرآن
۲۹	۱-۲-۲- آل عمران آیات ۱۰۴ و ۱۱۰
۳۰	۲-۲-۲- حجرات آیات ۷-۸
۳۱	۲-۲-۲- انفال ۷۴
۳۱	۴-۲-۲- توبه آیه ۱۰۰
۳۱	۵-۲-۲- فتح آیه ۲۹
۳۲	۶-۲-۲- توبه ۱۱۷
۳۲	۷-۲-۲- آل عمران ۱۹۵
۳۳	۸-۲-۲- اعراف ۱۵۷
۳۳	۹-۲-۲- بقره ۱۷۷
۳۴	۳-۲- جایگاه صحابه در پرتو احادیث (سنت)
۳۴	۱-۳-۲- مذمت صحابه
۳۴	۱-۳-۲- ۱- شرب خمر
۳۴	۲-۳-۲- ۲- دزدی
۳۴	۳-۳-۲- ۳- دروغگویی و فسق
۳۵	۴-۳-۲- ۴- افترا بر پیامبر (ص)
۳۶	۵-۳-۲- ۵- چشم‌چرانی
۳۶	۶-۳-۲- ۶- قتل و زنا
۳۷	۷-۳-۲- ۷- بدعت گذاری در دین

فهرست

صفحه	عنوان
۳۸	۲-۳-۱-۸-فرار از جهاد
۳۸	۲-۳-۱-۹-نقض عهد با خدا
۳۸	۲-۳-۱-۱۰-افشای اسرار پیامبر (ص)
۳۸	۲-۳-۱-۱۱-مخالفت با پیامبر (ص)
۴۱	۲-۳-۲-مدح صحابه
۴۴	۲-۴-معرفی چندتن از صحابه‌ی ممدوح
۴۷	فصل سوم
	بررسی حجیت قول صحابه
۴۸	۳-۱-مقدمه
۴۸	۳-۲-مفهوم عدالت
۴۸	۳-۲-۱-عدالت در اسلام
۴۸	۳-۲-۲-عدالت در دین اهل سنت
۴۹	۳-۲-۳-عدالت در دیدگاه شیعه
۵۰	۳-۳-بررسی عدالت صحابه
۵۰	۳-۳-۱-عدالت صحابه از دیدگاه اهل سنت
۵۰	۳-۳-۱-۱-عصمت همه صحابه
۵۱	۳-۳-۱-۲-عدالت همه صحابه
۵۲	۳-۳-۱-۳-عدالت برخی صحابه و فسق برخی دیگر
۵۳	۳-۳-۲-عدالت صحابه نزد تشیع
۵۴	۳-۴-بررسی حجیت قول صحابه
۵۶	۳-۵-نتیجه
۵۷	فصل چهارم
	بررسی مستندات قرآنی عدالت یا عدم عدالت همه صحابه
۵۸	۴-۱-مقدمه
۵۹	۴-۲-بررسی مستندات قرآنی عدالت همه صحابه
۵۹	۴-۲-۱-سوره نساء، ۱۱۵
۵۹	۴-۲-۱-۱-استدلال اهل سنت مبنی بر عدالت صحابه:
۶۰	۴-۲-۱-۲-نقد و بررسی
۶۱	۴-۲-۲-سوره توبه، ۱۰۰
۶۱	۴-۲-۲-۱-استدلال اهل سنت مبنی بر عدالت صحابه:
۶۳	۴-۲-۲-۲-نقد و بررسی

فهرست

صفحه	عنوان
۶۴	۴-۲-۳-سوره فتح، ۱۸
۶۴	۴-۲-۳-۱-استدلال اهل سنت
۶۵	۴-۲-۳-۲-نقد و بررسی
۶۷	۴-۲-۴-سوره فتح، ۲۹
۶۸	۴-۲-۴-۱-استدلال اهل سنت
۶۸	۴-۲-۴-۲-نقد و بررسی
۷۰	۴-۲-۵-سوره انفال، ۷۴-۷۵
۷۰	۴-۲-۱-استدلال اهل سنت
۷۱	۴-۲-۵-۱-نقد و بررسی
۷۱	۴-۳-بررسی نيات قرآنی عدم عدالت همه صحابه
۷۱	۴-۳-۱-سوره حجرات آیه ۶
۷۳	۴-۳-۱-۱-نکات آیه
۷۵	۴-۳-۲-آل عمران، آ ۱۵۵
۷۵	۴-۳-۱-۲-نکات آیه
۷۷	۴-۳-۳-آل عمران، آیه ۱۶۱
۷۷	۴-۳-۱-۳-نکات آیه
۷۹	۴-۳-۴-سوره توبه، آیه ۵۸
۷۹	۴-۳-۴-۱-نکات آیه
۸۰	۴-۳-۵-سوره احزاب، آیه ۱۲ و ۱۳
۸۲	۴-۳-۵-۱-نکات آیات
۸۲	۴-۳-۶-حجرات، آیات (۱ و ۲ و ۴)
۸۵	۴-۳-۶-۱-نکات آیات
۸۵	۴-۳-۷-آل عمران، آیه ۱۴۹
۸۶	۴-۳-۷-۱-نکات آیه
۸۷	۴-۳-۸-آل عمران، آیه ۱۵۲
۸۸	۴-۳-۸-۱-نکات آیه
۸۹	۴-۳-۹-توبه، آیه ۳۸
۸۹	۴-۳-۹-۱-نکات آیه
۹۰	۴-۳-۱۰-حف، آیات ۳-۲
۹۱	۴-۳-۱۰-۱-نکات آیات
۹۲	۴-۴-نتیجه
۹۳	منابع و مأخذ

مقدمه

صحابه پیامبر (ص) در نظر مسلمانان از جایگاه بلندی برخوردارند. این جایگاه عمدتاً به خاطر علم و آگاهی آنان از آموزه‌های قرآنی، سنت و سیره پیامبر (ص) است. در قرآن و کلام پیامبر (ص) و نیز سخن برخی صحابی‌ان بزرگ، اجمالاً از موقعیت صحابه در بیان آموزه‌های دینی یاد شده است. مسلمانان در مقام شناخت آموزه‌های دینی و به تبع آن شناخت قرآن و سنت رسول الله (ص) افزون بر خود قرآن و سنت پیامبر (ص) می‌توانند و لازم است به اقوال صحابه رجوع نمایند. حال سؤال این است که صحابه در قرآن و سنت چه جایگاهی دارند؟ صحابه در شناخت آموزه‌های دینی چه نقشی دارند؟ آیا گفتار و قول همه صحابه حجیت دارند؟ آیا اقوال همه صحابه‌ای که ارزش دینی ندارند و تنها به‌عنوان راه و طریق به سنت پیامبر (ص) می‌توانند ارزش داشته باشند؟ در پاسخ به این سؤالات، دیدگاه‌ها و نظرات مختلف و گاه ناسازگار وجود دارد. این اختلاف با هم ریشه در اختلافات مذهبی دارد و هم در میان اندیشمندان یک مذهب دیده می‌شود.

جمهور اهل سنت روایاتی را که به سریق و حتی به واسطه‌ی صحابه از رسول خدا نقل شده باشند (حدیث مرفوع) و همچنین حدیثی که توسط خرد صحابی، بدون انتساب به پیامبر (ص) نقل شود (موقوف) را معتبر شمرده و در فقه و بلکه در سلب به اقوال و عمل آن‌ها استناد می‌کنند بر همین اساس است که اهل سنت سخن صحابی را یکی از منابع اصلی تفسیر به‌شمار آوردند و ضمن ثقه، عادل و ضابط پنداشتن صحابه پیامبر (ص) تلاش می‌کنند اعمال خود را با عمل آن‌ها تطبیق و مستند احکام فقهی و عقاید خود قرار دهند. اما، طایفه شیعه، حدیثی را که از صحابی پیامبر (ص) نقل شود، بدون آن که به پیامبر (ص) نسبت داده شود (موقوف) جزء احادیث ضعیف به‌شمار می‌آورند و آن را حجت نمی‌دانند. بر همین اساس، چون همه‌ی صحابه را عادل نمی‌دانند، در منابع تفسیری قول آن‌ها را، به‌عنوان یک سند قطعی قبول ندارند بلکه معتقدند که باید میان صحابه پیامبر اکرم (ص) تفکیک قائل شد. با توجه به این که افعال، تقاریر و گفتار صحابه به‌عنوان یکی از منابع شناخت دین مطرح می‌باشد و در منابع تفسیری و حدیثی جهت تبیین موضوعات متفاوت به عمل و گفتار آن‌ها استناد می‌شود. این پژوهش در پی

آن است که با تکیه بر آیات و روایات با روش توصیفی-تحلیلی بر پایه اطلاعات کتابخانه‌ای و اسنادی به نقد و بررسی جایگاه صحابه در شناخت آموزه‌های دینی بپردازد، تا با دستیابی به فهم درست این مسأله نظر قابل قبولی را در مورد صحابه پیامبر (ص) ارائه نماید. برای دستیابی به چنین هدفی، پژوهش حاضر در چهار فصل: مفهوم شناسی، جایگاه صحابه در قرآن و روایات، بررسی حجیت قول صحابه و بررسی مستندات قرآنی عدالت یا عدم عدالت همه صحابه تدوین گردیده است.

پیشینه تحقیق

بررسی پیشینه تحقیقات انجام شده، جزئی از اساسی‌ترین مراحل یک تحقیق می‌باشد. مراد از نوشتن پیشینه نشان دادن وقوف محقق نسبت به سابقه تاریخی مسأله مورد تحقیق در گستره مربوط است. اینکه بر این گستره، چه زمینه‌ها و آثاری وجود دارد، چه تحقیقاتی انجام شده و جایگاه تحقیق حاضر در این مطالعات چیست؟ پیشینه موضوع در دو قسمت تبیین می‌شود. اول پیشینه خود مسأله مورد بررسی شود که آیا در این خصوص تحقیقی صورت گرفته است یا خیر، تا از موازی کاری و پژوهشهای تکراری جلوگیری شود. دوم پیشینه منابع که بایستی پس از مطالعه و کنکاش و با توجه به موضوع تحقیق خود تعدادی از منابع دست اول و منابع معتبر علمی و پژوهشی مانند کتب، پایان نامه‌ها و مقالات علمی مربوط به موضوع را با آدرس کامل ذکر کرده و ضمن ارائه گزارشی کوتاه از آنها، راجه تشابه یا تفاوت پژوهش خود را با آنها بیان کند تا تحقیقات تکراری نشده و در راستای تکمیل و بسط موضوع باشند. بدینسان می‌توان گفت که هر تحقیق درست متضمن شناخت تحقیقات پیشین است و برای انجام هر پژوهش علمی بایستی در ابتدا مطالعات و تحقیقاتی را که با آن مرتبط است جمع‌آوری و مورد بررسی قرار داد تا ضمن استفاده از آن، از تکرار اجتناب کرد. در راستای تحقیق حاضر که تحت عنوان «جایگاه شناخت صحابه در آموزه‌های دینی» می‌باشد تاکنون پژوهش جامع و مستقلی صورت نگرفته است. البته درباره موضوعات پیرامون آن تألیفات متعددی انجام شده است. که ذیلاً به چند مورد اشاره می‌کنیم. مسأله صحابه و جایگاه آن‌ها از اختلافات اساسی بین دو مذهب شیعه و اهل سنت می‌باشد. این مسأله از زمان‌های گذشته در کتاب‌های فقهی، تفسیری، کلامی، اصولی، رجال و حدیثی مورد بحث و بررسی قرار گرفته اما تألیف جداگانه و

مستقلی مبنی بر تبیین جایگاه آن‌ها در شناخت آموزه‌های دینی و نقد و بررسی این مسأله با تکیه و بررسی همه جانبه‌ی آیات قرآن و روایات نوشته نشده است. از جمله کتاب‌ها و مقالاتی که به صورت پراکنده و موضوعی به جنبه‌هایی از این مسأله پرداخته‌اند می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

(خطیب بغدادی، ۱۴۰۹ق) در فصلی از کتاب خود به عادل بودن صحابه‌ی پیامبر (ص) می‌پردازد و در مقام استدلال بر عدالت آن‌ها می‌گوید: صحابه دارای خصوصیات‌اند که از عدالت هیچ یک از آن‌ها سؤال نمی‌شود و آن‌ها علی‌الاطلاق عادل بودند و با نصوص کتاب الهی و سنت رسول خدا و اجماع بخش قابل توجهی از امت اسلامی تعدیل شدند.

(یعقوب اردلانی، ۱۳۷۳ش) در کتاب خود دو موضوع عدالت صحابه و مرجعیت سیاسی در اسلام را مورد بحث قرار داده. در بحث عدالت صحابه به ریشه‌های تاریخی پیدایش این نظریه پرداخته است. (سبب انساب، ۱۴۱ق) در فصلی به موضوع صحابه از دیدگاه قرآن اشاره می‌کند و بیان می‌دارد که قرآن، صحابه را به گروه‌های مختلفی مانند مهاجران، انصار، بیعت کنندگان زیر شجره، اصحاب الفتح تقسیم کرده و ترجمه‌گیری می‌کند که صحابه پیامبر (ص) یکسان نبودند، بلکه از لحاظ قوت و ضعف ایمان فرق داشتند.

(کاردان، ۱۳۷۷ش) حدود ده صفحه از کتاب خود را به عدالت صحابه در قرآن اختصاص داده و هفت آیه از قرآن را که راجع به شأن و جایگاه صحابه نازل شدند مورد بررسی قرار می‌دهد. از جمله مقالات می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

(معرفت، ۱۳۸۴ش، مجله طلوع) به تعرف صحابه از منظر اهل بیت (ع) و همچنین از منظر اهل سنت به ویژه تعریف ابن حجر پرداخته و ضمن نقد و بررسی تعریف ابن حجر نتیجه می‌گیرد که صحابی عنوان فخمی است که جزء فرهیختگان مقام رسالت را نشاید. و بیان می‌دارد تعریف ابن حجر از دیدگاه مکتب اهل بیت (ع) قابل قبول و معقول نیست، چون عنوان صحابی، عنوان عرفی مورد اتفاق همگان است. حتی به اطرافیانی که همواره حضور خدمت دارند، هرچند به شخص مورد نظر علاقه مند و فرمان بردار او باشند، صحابه نمی‌گویند، مگر آن که همه همت خویش را صرف کسب علم و معرفت از محضر شخصیت مورد نظر کرده باشند و هر یک جلوه گاهی از صفات حمیده و اخلاق کریمه او باشند.

اصحاب پیامبر اسلام (ص) کسانی هستند که از برکات وجودی آن حضرت در حد بالایی

بهره‌ها برده و کسب فیض کرده باشند. ایشان در مقاله دیگر خود در مجله «پیام جاویدان» تحت همین عنوان ضمن نقد و بررسی تعریف صحابه به معرفی برجستگی از صحابه و روایات وارده در مورد آن‌ها می‌پردازد.

(لک زایی، ۱۳۸۱ش) در مقاله‌ای تحت عنوان صحابه و روابطشان با خاندان پیامبر (ص) به ذکر روابط حسنه‌ی یاران رسول اکرم (ص) به ویژه رابطه‌ی خلیفه‌ی اول و دوم با امام علی (ع) و فاطمه زهرا (س) می‌پردازد و به نقش ابوبکر و عثمان در خریداری و آماده ساختن جهیزیه‌ی حضرت فاطمه زهرا (س) اشاره می‌کند. همچنین این نویسنده سنی مذهب روایاتی را نقل می‌کند که امام علی (ع) به پیشنهاد ابوبکر و عمر به خواستگاری حضرت فاطمه (س) اقدام نمود و پیامبر (ص) هم با خواسته‌ی وی موافقت کرد. در پایان نتیجه می‌گیرد که بین شاگردان و اصحاب رسول اکرم (ص) الفت، صمیمیت و اعتماد کلی برقرار بوده است.

(بدری، ۱۳۸۰ش) در مقاله‌ای تحت عنوان عدالت صحابه، ضمن تعریف صحابه و عدالت می‌گوید: تفصیل عدالت در این است که انسان، مسلمان، بالغ و عاقل باشد و از اسباب فسق و افعال خلاف مروت به دور باشد و در تعریف صحابه هم به تعریف ابن حجر اشاره می‌کند. وی در بحثی تحت عنوان عدالت صحابه در دست‌یافتنی‌ها و احادیث اهل سنت بیان می‌کند که از مطالعه در آیات و روایات نه، تنها عدالت آن‌ها ثبت نمی‌شود بلکه بالاتر از عدالت، مقام صحابه، تقوی، پرهیزگاری و پاداش خداوند از آن‌ها به دست می‌آید. در پایان نتیجه می‌گیرد که پیروان اهل سنت بنا بر نصوص قرآن و سنت و اجماع امت معتمد بر عدالت کلیه‌ی اصحاب آن حضرت می‌باشند. (جلیلی، ۱۳۸۵ش) در مقاله‌ای تحت عنوان صحابه کیست؟ ضمن ارائه‌ی چند دیدگاه در باره‌ی صحابه، به تعریف ابن حجر و محمد هادی معرفت از صحابه پرداخته و ضمن مقایسه‌ی این دو و تطابق آن‌ها با دیدگاه‌های رایج به تحلیل آن‌ها پرداخته و اشکالاتی بر آن‌ها وارد نموده است. (تقی پور، ۱۳۸۹ش) در مقاله‌ای با موضوع حجیت قول صحابه به دیدگاه فریقین در باره‌ی عدالت صحابه و استدلال اهل سنت در خصوص عدالت آن‌ها از آیات و روایات و نقدهای شیعه بر استدلال‌های آنان اشاره می‌کند و در ادامه بحث صحت و ضعف احادیث مرفوع و موقوف را مورد بررسی قرار می‌دهد. (سند، ۱۳۸۸ش) در مقاله‌ای تحت عنوان ارزیابی جایگاه صحابه در تبیین قرآن، به جایگاه صحابه در تبیین قرآن اشاره می‌کند و حجیت مطلق سخنان صحابه را رد می‌کند و در این مورد از آثار دانشمندان اهل تسنن، سند می‌آورد. وی با

اشاره به اختلافات صحابه با یکدیگر، عدالت مطلق آنان را نمی‌پذیرد و بیان می‌کند که آن‌ها خود در باره خویشتن چنین نظری نداشتند. نویسنده این مقاله را در نقد دیدگاه‌های آیت الله معرفت در باب حجیت آراء و اقوال تفسیری صحابه نوشته است.